

Galyň jähtinden, ýagny ynsan söwdasy türkmenler arasynda

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Galyň jähtinden, ýagny ynsan söwdasy türkmenler arasynda GALYŇ JÄHTINDEN, ÝAGNY YNSAN SÖWDASY TÜRKMENLER ARASYNDA

Gadym zamanda, birnäçe ýyl mundan owal baý-baýarlaryň elinde köp gullar bolarmyş. Şol gullary eýeleri satsa satarmyş, öldürse we her zat etse, eýesiniň ygtyýary ýetermiş we gullarynyň hiç bir sorag-idegi bolmazmyş. Şu wagt şol zamanlary akyllý adamlar ýada salyp, köp biynsaplyk diýip aýdarlar we geň görerler. Başga milletler öz aýyplaryny bilip, geň görseler, emma biziň türkmenler aralarynda aýyp gün-günden beter tutaşar we aýyplarymyzyň üsti gömlüp, gözümize görünmez we: »Ne kär edermiz ke, Hudaý Tagala bizleri kemsiz we aýypsyz ýaradypdyr!» diýip, özümizi hemme jahan halkyndan uly tutarmyz.

Her bir aamlyk, aýyplar bilen bizler ögrenişip, hiç bir aýyp ýerlerimizi gözümize görünmez we aýyplarymyz bardyr diýip, adamlarymyz ýada salmazlar we ýagşy, dogry ýol görkezýän adamlarymyz ýokdur. Aýyplarymyzyň iň ulusy we köp ýamany we ynsansyzlygy öz gyz maşgalalarymyzy haýwan ýaly söwdalaşyp, golundan tutup, bir ýere satmakdadyr. Gyz maşgalalaryň yzyndan bir adam almaga gelse, aňry-bäri çekeleşip, ahyry kim ýokary pul berse, gyzymyzy şoňa satarmyz. Gyzymyzyň ýüregi beriljek adamyny ýagşy görýärmä we gyz şol adamyny tanaýarmy ýa ýokmy diýip, ol azary biz çekmeýäs we her kim ýokary baha berse, onuň näjüre adamdygyny dannaman, gözi kör, gulagy ker, her jüre aýyply, 3 aýally adam hem bolsa, puly köp berse, gyzymyzy şoňa berermiz. Gyzlarymyz »Kim ýokara?» düşer we her kim ýokary çyksa, gyzymyzyň mülkiýa eýesi şodur. Baý adamlar gyzyň bahasyny söwda bilen 7-8 müň manada çykardy we mesliklerine çydabilmän, özlerine 4 aýal alarlar we köp jahyl adamlarymyz özlerine şol baha aýal alabilmän, köp zaýa bolup, ýagny

jelephanalara baryp, arak-şerap içip, ýaman bolup dünýäden öterler.

Maşgalasyz, bir pul, ugur tapmaýan pakyr adamlar biri-birine gyz almaga gitmeler we gyzyň bahasyny ýokary görüp: »Azalt!» diýip aýtsalar, gyz eýeleri aýdarlar ke: »Pylanyň gyzyny pylan baý pylança müň manada alypdyr. Biziň gyzymyz hem şondan kem we erbet däldir» diýip aýdarlar we öz gyzlaryny mal ýaly utanman öwmäge başlarlar we pukara adamlar içini tutup, öýlerine gaýdarlar. Men özüm bir aam kişi we mollaçylykdan we Şerigat ýolundan bilýän zadym ýok. Emma ýüregim bilen ynanarmen ki, musulman Şerigaty köp ýagşy dogrudyr we hiç şuna meňzeş biynsaplyk zatlary kabul etmezmen. Eşitdim Şerigatda gyzyň bahasy 10 teňňe diýip we ony hem gyzyň özüne şaý-sep bermelimiş diýip. Indi, eý molla, ahun agalar we ýaşuly adamlar, eger meniň gepim rast bolsa ýüregiňize oturyp, kabul etseňiz, meniň şu sowallaryma jogap beriň: Kim, öýi ýykylmyş. Şerigatdan çykyp, gyzlarymyzy »Kim ýokary?» bilen şeýle ýokary baha we satmak düzgünini çykarypdyr we näme üçin şeýle ýaman düzgüni çykarypdylar? We ýene gyzlarymyzy satjak bolan wagtymyzda öz köňlümüzizi özlerimiz aldarmyz we Şerigat ýoluny tutan adam bolup, gyzlarymyzdan soraşarmyz ke, satjak adamymyza razymy diýip. Özlerimiz köp ýagşy bilermiz ke, gyzlarymyz hiç wagt bir adama barmaga närazy diýip aýtmajagyny. Ol sebäpden öz aralarymyzda şeýle düzgün bolup galypdyr we şeýle ýaman düzgünlerimiz bilen biçäre gyzlarymyz hem ögrenişipdirler. Müňde bir akyllý gyz satyljak adamsyny halamasa, öz köňlünü tutan jahyly bilen gaçar. Birnäçe adamlarymyz şeýle sypaýyçylyk etseler, birnäçelerimiz biynsaplyk bilen gyzlaryny zor bilen, her näçe aglasa-eňrese we barmaga närazy diýse hem, gepine gulak asman, puly kim ýokary berse, şona berer.

Iki aý mundan owal bir maryly Ahal tekesinden köp pul berip, bir gyz alypdyr. Şol gyz mezkur maryla 3 aýalyň üstüne barmaga köp närazymyş we gidende, atasyna aýdypdyr ke: »Meniň bahamdan alan puluň haram bolsun!» diýip we »Meni indi gyzym diýip ýadyňa salma we ölen hasap et!» diýipdir. Şuna meňzeş köp gyzlarymyz satylýandyr.

Eý, ýetişen uly gyzlaryň atalary! Beýle biynsaplyk etmäň! Gyz malyndan döwlet tapyp doýmarsyňyz! Gyzlaryňyzy ýagşy ýere jaýlaň! Olaryň öz köňüllerine bakyň! Olar köp näzik bolarlar we gyzlary ýagşy ýere bermeseň, köp horlukdyr. Oglan maşgala her tüýsli, bir tüýsli oňar, emma gyz maşgala her ýerde kim bilen bolmagy köp çetin geler.

Ýene hem hemme türkmen jemagatlary! Sizlerden towakga ederem, ýaňlyş diýsem, ýaňlyş diýip aýdyň we ýaňlyş ýerimi görkeziň. We eger dogry diýsem, şu ýaman düzgünlerimizi goýdurmak maslahatyny tapmalydyr. We agzybirlik bilen ýaşuly adamlarymyz, ahun-mollalarymyz şu pikiri çeksek, enşalla, ýaman düzgünleri ýok edermiz. Eý doganlar! Şu pikiri çekiň we uguryňa tizlik bilem düşüň! Hudaý sizlere bu dünýäde abraý, ahyrýetde iman bersin! Amin, ýa Rebbul alemin!

»Ruzname-ýi Mawera-ýi Bahr-i Hazar» gazetini, 24. II. 1915 ý.

Muhammetguly ATABAÝ OGLY. Jemgyýetçilik tankydy